

Taras PASKA,

orcid.org/0000-0002-4579-388X

доктор філософії,

асистент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *taras.paska@cnu.edu.ua*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

У статті здійснено теоретичне осмислення та комплексний аналіз особливостей соціальної інклюзії студентів в умовах міжнародної академічної мобільності як важливого соціально-педагогічного чинника розвитку сучасної вищої освіти. Актуальність дослідження зумовлена посиленням процесів інтернаціоналізації, інтеграцією України до Європейського простору вищої освіти та необхідністю забезпечення рівного доступу різних категорій студентів до участі у програмах академічної мобільності. Метою статті є теоретичне осмислення та аналіз особливостей соціальної інклюзії студентів в умовах міжнародної академічної мобільності, визначення ключових чинників і механізмів її забезпечення, а також обґрунтування ролі закладу вищої освіти у формуванні інклюзивного освітнього середовища.

У роботі проаналізовано нормативно-правові засади реалізації принципів рівності, доступності та соціальної справедливості у сфері вищої освіти. Розкрито сутність понять «соціальна інклюзія», «інклюзивне освітнє середовище», «міжнародна академічна мобільність» та обґрунтовано їх взаємозв'язок у контексті формування сучасної освітньої політики. Окреслено основні соціально-педагогічні бар'єри, з якими стикаються студенти під час участі в програмах міжнародної академічної мобільності, зокрема соціально-психологічні, академічні, культурні та інституційні, а також визначено роль закладу вищої освіти у їх подоланні.

Значну увагу приділено практичному аналізу досвіду Карпатського національного університету імені Василя Стефаника щодо реалізації Стратегії інтернаціоналізації на 2026–2030 роки, орієнтованої на принципи інклюзії, різноманіття та сталого розвитку. Доведено, що системна інституційна політика, розвиток міжнародних партнерств, участь у програмах Еразмус+ та впровадження інклюзивних освітніх програм створюють передумови для ефективної соціальної інтеграції студентів у міжнародне освітнє середовище. Зроблено висновок, що системна інституційна політика, зорієнтована на принципи інклюзії, різноманіття та соціальної справедливості, є ключовою передумовою успішної соціальної інтеграції студентів у міжнародному освітньому просторі та підвищення ефективності програм міжнародної академічної мобільності.

Ключові слова: соціальна інклюзія, міжнародна академічна мобільність, вища освіта, інтернаціоналізація освіти, інклюзивне освітнє середовище, безбар'єрність, міжкультурна компетентність.

Taras PASKA,

orcid.org/0000-0002-4579-388X

Doctor of Philosophy (PhD in Pedagogy),

Assistant at the Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy and Educational Management

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *taras.paska@cnu.edu.ua*

FEATURES OF SOCIAL INCLUSION OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY

The article provides a theoretical understanding and comprehensive analysis of the characteristics of social inclusion of students in the context of international academic mobility as an important socio-pedagogical factor in the development of modern higher education. The relevance of the study is determined by the intensification of internationalization processes, Ukraine's integration into the European Higher Education Area, and the need to ensure equal access for different categories of students to participate in academic mobility programs. The purpose of the article is to provide a theoretical understanding and analysis of the characteristics of social inclusion of students in the context of international academic mobility, to identify the key factors and mechanisms for ensuring it, and to justify the role of higher education institutions in shaping an inclusive educational environment.

The paper analyzes the regulatory and legal framework for implementing the principles of equality, accessibility, and social justice in higher education. It reveals the essence of the concepts of “social inclusion,” “inclusive educational environment,” and “international academic mobility” and substantiates their interconnection in the context of shaping

modern educational policy. The main socio-pedagogical barriers faced by students when participating in international academic mobility programs, in particular socio-psychological, academic, cultural, and institutional barriers, are outlined, and the role of higher education institutions in overcoming them is determined.

Considerable attention is paid to the practical analysis of the experience of Vasyl Stefanyk Carpathian National University in implementing its Internationalization Strategy for 2026–2030, which is based on the principles of inclusion, diversity, and sustainable development. It has been proven that systematic institutional policy, the development of international partnerships, participation in Erasmus+ programs, and the implementation of inclusive educational programs create the conditions for the effective social integration of students into the international educational environment. It is concluded that systematic institutional policy, focused on the principles of inclusion, diversity, and social justice, is a key prerequisite for the successful social integration of students into the international educational space and increasing the effectiveness of international academic mobility programs.

Key words: *social inclusion, international academic mobility, higher education, internationalization of education, inclusive educational environment, accessibility, intercultural competence.*

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору, а також активний розвиток програм міжнародної академічної мобільності істотно трансформують освітнє середовище закладів вищої освіти. Участь студентів у міжнародних освітніх проектах, обмінах, стажуваннях відкриває широкі можливості для професійного, особистісного й міжкультурного розвитку, формування глобальних компетентностей та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Водночас перебування в іншомовному, іншокультурному та соціально новому середовищі нерідко супроводжується труднощами соціальної адаптації, почуттям ізольованості, зниженням рівня психологічного комфорту, виникненням бар'єрів у комунікації та міжособистісній взаємодії. Особливо вразливою у цьому контексті є категорія студентів з особливими освітніми потребами, представників соціально незахищених груп, а також тих, хто не має достатнього досвіду міжкультурної комунікації. Це актуалізує проблему соціальної інклюзії як ключового чинника успішної реалізації міжнародної академічної мобільності та повноцінної інтеграції студентів у нове освітнє й соціальне середовище.

Водночас у вітчизняній педагогічній науці та практиці питання соціальної інклюзії студентів у контексті міжнародної академічної мобільності ще не набули системного та комплексного осмислення. Найчастіше інклюзія розглядається переважно крізь призму освітніх потреб осіб з інвалідністю, тоді як її соціальний вимір у міжнародному освітньому просторі залишається недостатньо дослідженим. Недостатня розробленість механізмів підтримки соціальної адаптації, відсутність чітких моделей інклюзивного супроводу студентів-учасників програм мобільності, а також обмежена підготовленість закладів вищої освіти до створення інклюзивного міжкультурного середовища зумовлюють ризики формального характеру

участі у таких програмах без досягнення їхнього повного освітнього та соціального потенціалу. У цьому контексті особливої значущості набуває необхідність наукового аналізу особливостей соціальної інклюзії студентів в умовах міжнародної академічної мобільності, що дозволить визначити ефективні стратегії їхньої соціальної підтримки, інтеграції та самореалізації в багатокультурному освітньому просторі.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема міжнародної академічної мобільності як важливого чинника розвитку вищої освіти ґрунтовно представлена у працях вітчизняних дослідників, які розкривають її концептуальні, організаційні та функціональні аспекти. Зокрема, теоретичні засади академічної мобільності, її роль в інтернаціоналізації освітнього простору, механізми реалізації та інституційні моделі досліджували В. Антонюк, О. Василенко, С. Глібко, А. Губіна, А. Загородня, Ю. Заячук, А. Зленко, Д. Дерев'яноко, С. Довбня, О. Ісайкіна, О. Канюк, С. Колесник, С. Лехніцька, А. Мартинюк, І. Подрес-Ряполова, О. Розгон, І. Саханда, Л. Швидун, С. Хоминець, Г. Черушева та ін. Значний внесок у розуміння стратегічного значення академічної мобільності зробили також А. Мазаракі, В. Сай, Т. Дупляк, А. Самко, М. Супрун, Д. Супрун, Ю. Шевченко, які підкреслюють її роль як інструменту європейської інтеграції та модернізації вищої освіти України.

Водночас значний масив наукових досліджень присвячено проблемі соціальної інклюзії в освіті та суспільстві загалом. Теоретичні та прикладні аспекти соціальної інклюзії, рівного доступу до освітніх ресурсів, подолання соціального виключення та дискримінації висвітлюються у працях М. Бойченка, Г. Давиденко, Н. Єсіної, Л. Кожури, Ю. Найди, М. Нестерової, О. Оржель, Т. Перегудової, О. Петроє, Л. Потапюк, Г. Слезанської, О. Стрельнікової, Л. Ткаченко, С. Цимбалюк, Н. Шофолової та ін. Учені акцентують увагу на

необхідності системного впровадження принципів рівності, доступності, різноманіття та соціальної справедливості у політику й практику функціонування закладів вищої освіти. Разом із тим у науковому дискурсі соціальна інклюзія переважно аналізується в межах національного освітнього простору або в контексті інклюзивної освіти осіб з особливими освітніми потребами, тоді як специфіка її реалізації в умовах міжнародної академічної мобільності залишається недостатньо розкритою.

Мета статті – теоретичне осмислення та комплексний аналіз особливостей соціальної інклюзії студентів в умовах міжнародної академічної мобільності, визначення її соціально-педагогічних чинників, бар'єрів і механізмів реалізації, а також обґрунтування ролі закладу вищої освіти у створенні інклюзивного міжнародного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку вищої освіти міжнародна академічна мобільність дедалі більше розглядається не лише як інструмент інтернаціоналізації, а і як важливий соціально-педагогічний механізм забезпечення рівного доступу до якісної освіти, особистого та професійного зростання студентської молоді. Реалізація мобільності вимагає створення інклюзивного освітнього середовища, у межах якого кожен студент, незалежно від соціального статусу, культурних, мовних чи індивідуальних особливостей, матиме можливість повноцінної участі в освітньому процесі та соціальному житті університетської спільноти. Саме тому проблема соціальної інклюзії студентів в умовах міжнародної академічної мобільності потребує ґрунтовного наукового осмислення та комплексного аналізу.

Нормативно-правові засади реалізації принципів рівності та доступності освіти в Україні закладені на конституційному рівні. У статті 53 Конституції України (1996) чітко зафіксовано: «Кожен має право на освіту» (Конституція України, 1996). Це положення визначає фундаментальний характер освіти як соціального блага та підкреслює обов'язок держави забезпечувати рівні можливості для всіх громадян незалежно від їх соціального статусу, фізичних можливостей, місця проживання чи інших ознак. У контексті міжнародної академічної мобільності це право набуває особливої ваги, оскільки передбачає не лише формальний доступ до участі в програмах обміну, а й створення реальних умов для повноцінної соціальної та академічної інтеграції студентів у нове освітнє середовище.

Вагомим кроком у напрямі інтернаціоналізації вищої освіти стало приєднання України до Болонського процесу у 2005 році, що засвідчило

її прагнення реформувати систему вищої освіти відповідно до європейських стандартів і цінностей. Болонський процес орієнтований не лише на гармонізацію освітніх програм і кваліфікацій, а й на утвердження соціального виміру вищої освіти, що передбачає забезпечення рівного доступу до освітніх можливостей та усунення бар'єрів для участі в академічній мобільності. У цьому контексті важливим є розуміння інтернаціоналізації як багатовимірного процесу. Так, науковці М. Супрун, Д. Супрун, Ю. Шевченко визначають інтернаціоналізацію освітньої сфери як «чинник становлення глобального простору вищої освіти, що класифікується як зовнішня (міжнародна академічна мобільність) і внутрішня (впровадження світових стандартів, навчальних курсів, міжкультурних програм тощо)» (Супрун та ін., 2021). Зазначене визначення дозволяє розглядати міжнародну академічну мобільність не ізольовано, а у взаємозв'язку з внутрішніми трансформаціями освітнього середовища закладів вищої освіти, що мають бути орієнтовані на формування інклюзивної культури, відкритості та міжкультурного діалогу.

Стратегічні орієнтири розвитку вищої освіти України чітко окреслені у «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», де визначено пріоритети, спрямовані на посилення міжнародної співпраці, академічної мобільності та розвитку інноваційного потенціалу здобувачів освіти. У документі підкреслюється прагнення України стати повноправним членом європейської освітньої спільноти, а стратегічні й операційні цілі відповідають зобов'язанням держави за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом. У статті 431 глави 23 цієї Угоди наголошується на необхідності «активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників» (Стратегія розвитку, 2022). Це положення засвідчує, що академічна мобільність розглядається не лише як інструмент освітнього обміну, а як важливий ресурс розвитку людського капіталу та інтеграції України в європейський науково-освітній простір.

Нормативно-правове поле академічної мобільності в Україні закріплене в Законі України «Про вищу освіту» (2014), де академічна мобільність визначається як «можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами» (Про вищу освіту, 2014). Це визначення підкреслює універсальний характер академічної мобільності як інстру-

менту професійного та особистісного розвитку учасників освітнього процесу, що передбачає їхню активну участь у міжнародному освітньому просторі.

Поглиблюючи розуміння цього поняття, науковці А. Мазаракі, В. Сай, Т. Дупляк визначають міжнародну академічну мобільність як академічну мобільність, право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти і наукових установах – партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних закладах вищої освіти і наукових установах (Мазаракі та ін., 2018). Таке трактування дозволяє розглядати міжнародну академічну мобільність як двосторонній процес, що передбачає не лише виїзд українських студентів за кордон, а й інтеграцію іноземних студентів у вітчизняний освітній процес. У цьому контексті проблема соціальної інклюзії набуває подвійного виміру: з одного боку, йдеться про забезпечення комфортних і справедливих умов для українських студентів у закордонних закладах освіти, а з іншого – про готовність українських університетів створювати інклюзивне середовище для іноземних здобувачів освіти.

Для ґрунтового аналізу порушеної проблеми необхідно чітко окреслити зміст поняття «соціальна інклюзія». Науковці ДЗВО «Університет менеджменту освіти» визначають соціальну інклюзію як «процес залучення до суспільного життя осіб і груп, які забезпечують соціальне виключення, забезпечення їм рівного доступу до ресурсів, послуг та можливостей» (Глосарій термінів, 2025: 27). Такий підхід акцентує увагу на активній ролі соціальних інститутів у подоланні виключення та нерівності.

Подібної позиції дотримується і дослідниця Г. Давиденко, яка трактує соціальну інклюзію як «процес створення середовища, в якому всі люди можуть брати повну та рівну участь в економічному, соціальному, освітньому та культурному житті своїх громад» (Давиденко, 2023: 11). У межах міжнародної академічної мобільності це означає не лише фізичну присутність студента в іншому університеті, а й його повноцінну соціальну та академічну інтеграцію.

Важливим для нашого дослідження є також розуміння поняття «інклюзивне освітнє середовище». У Законі України «Про освіту» (2017) воно визначається як «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» (Про освіту, 2017). Це положення закріплює нормативну основу для фор-

мування інклюзивної культури в закладах освіти та передбачає необхідність адаптації освітнього процесу до різноманітності потреб студентів. У площині міжнародної академічної мобільності інклюзивне освітнє середовище має виходити за межі національного контексту та забезпечувати можливість успішної інтеграції студентів у багатокультурне, багатомовне та соціально різноманітне середовище.

З огляду на це соціальна інклюзія у сфері вищої освіти повинна розглядатися як комплексна й системна політика, спрямована на подолання структурних і соціальних нерівностей. У дослідженнях науковців Національної академії педагогічних наук України О. Оржель, М. Бойченка, О. Петроє, С. Цимбалюк, Н. Шофолової підкреслюється, що «важливою умовою соціальної інклюзії вищої освіти є її наскрізний характер, міжгалузевий підхід, принципи доступності, справедливості, різноманітності та включення в усі закони, політики й практики щодо вищої освіти, забезпечення рівного доступу до вищої освіти та збільшення участі у вищій освіті недостатньо представлених, тих, що має особливі потреби, та вразливих категорій осіб» (Оржель та ін., 2024: 66). Наведена позиція акцентує увагу на необхідності інтеграції принципів соціальної інклюзії у всі рівні функціонування системи вищої освіти, включно з організацією міжнародної академічної мобільності.

Соціальний вимір вищої освіти є одним із ключових аспектів досягнення цілей Болонської декларації (1999), де наголошується на повазі до культурного різноманіття та сприянні мобільності шляхом подолання перешкод для вільного пересування студентів і доступу до освітніх можливостей та відповідних послуг у межах формування Європейського простору вищої освіти (The Bologna Declaration, 1999). Зазначені положення засвідчують, що соціальна інклюзія є органічною складовою європейської освітньої політики та повинна реалізовуватися у всіх аспектах академічної мобільності.

Важливим орієнтиром для розвитку інклюзивності в освітньому процесі є також «План дій з цифрової освіти на 2021–2027 роки» (2020), у якому підкреслюється, що підвищення якості та інклюзивності систем освіти і навчання є невід’ємним елементом сучасної освітньої політики. У документі наголошується, що якісна та інклюзивна освіта має бути адаптована до потреб сучасного і майбутнього суспільства та стратегічно впроваджувати цифрові технології, які відіграють ключову роль у підвищенні рівності та інклюзивності (Digital Education Action, 2020).

Важливим міжнародним документом, що визначає орієнтири розвитку соціального виміру вищої освіти, є «Римське міністерське комюніке» (2020) та Додаток II до нього, де серед фундаментальних принципів зазначено що «програми мобільності у вищій освіті повинні бути структуровані й впроваджені таким чином, щоб сприяти різноманітності, справедливості та інклюзії, і особливо сприяти участі студентів та персоналу з таких категорій осіб, як недостатньо представлені, з особливими потребами та вразливі» (Rome Ministerial, 2020). Це положення надає чітке нормативне підґрунтя для розгляду соціальної інклюзії як обов'язкового складника політики міжнародної академічної мобільності.

Соціально-педагогічні особливості соціальної інклюзії студентів у міжнародному освітньому середовищі зумовлені насамперед необхідністю адаптації здобувачів освіти до нових соціокультурних, мовних та академічних умов. Перебування в іншій країні передбачає входження студента в нову систему соціальних норм, цінностей, моделей комунікації та академічних традицій, що вимагає високого рівня соціальної компетентності та підтримки з боку приймаючого закладу вищої освіти. Соціальна інклюзія у цьому контексті проявляється через відчуття приналежності студента до університетської спільноти, можливість брати участь у спільних освітніх, наукових і позаакадемічних заходах, а також через доступ до інформаційних, консультативних та соціальних сервісів.

Важливою складовою соціально-педагогічної інклюзії є міжкультурна комунікація, яка виступає як інструмент подолання соціальної дистанції між мобільними студентами та представниками приймаючої спільноти. Формування культури міжкультурного діалогу, толерантності та взаємоповаги сприяє зниженню рівня соціальної ізоляції, запобіганню дискримінаційним практикам і створенню безпечного освітнього середовища.

Разом із тим процес соціальної інклюзії студентів-учасників міжнародної академічної мобільності супроводжується низкою бар'єрів і ризиків. До основних соціально-психологічних бар'єрів належать культурний шок, труднощі міжособистісної комунікації, відчуття самотності та соціальної ізоляції. Академічні бар'єри пов'язані з відмінностями у змісті освітніх програм, формах організації освітнього процесу, системах оцінювання та академічних очікуваннях, що може ускладнювати адаптацію студентів і негативно впливати на їхню навчальну успішність.

Особливої уваги потребують бар'єри, з якими стикаються студенти з особливими освітніми потребами. Дослідниця Н. Дуб наголошує, що роз-

виток академічної мобільності у студентів з особливими освітніми потребами «сприятиме їхній успішній підготовці до майбутнього працевлаштування та самореалізації у професії, підвищенню конкурентоспроможності» (Дуб, 2025: 111). Водночас на практиці участь таких студентів у програмах мобільності часто ускладнюється через недостатню доступність освітнього середовища, обмеженість фінансової підтримки та відсутність адаптованих умов навчання і проживання.

Важливу роль у подоланні зазначених бар'єрів відіграє заклад вищої освіти як ключовий суб'єкт забезпечення соціальної інклюзії мобільних студентів. Саме університети мають формувати інклюзивну інституційну політику, яка охоплює розроблення програм адаптації, систем наставництва, психологічної та соціальної підтримки, а також впровадження принципів універсального дизайну в освітньому середовищі. Особливого значення набуває діяльність міжнародних відділів закладів вищої освіти, які координують програми мобільності та забезпечують інформаційний і організаційний супровід студентів. Співпраця таких структур з викладачами, адміністрацією, студентськими організаціями та соціальними службами сприяє створенню комплексної системи підтримки, орієнтованої на різноманітні потреби здобувачів освіти.

Практичний вимір забезпечення соціальної інклюзії студентів в умовах міжнародної академічної мобільності доцільно розглядати крізь призму інституційних стратегій та управлінських рішень закладу вищої освіти, що системно впроваджує принципи інтернаціоналізації, рівності та доступності. У цьому контексті показовим є досвід Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (КНУВС), який у листопаді 2025 року затвердив нову Стратегію інтернаціоналізації на 2026–2030 роки. Прийняття цього документа засвідчує перехід до цілісної, стратегічно вибудованої політики, що враховує соціальний вимір вищої освіти та орієнтована на створення інклюзивного міжнародного освітнього середовища (Стратегія інтернаціоналізації, 2025).

Оновлена Стратегія інтернаціоналізації, підтримана Вченою радою університету, визначає ключові напрями міжнародного розвитку та закладає підґрунтя для розширення участі студентів у програмах міжнародної академічної мобільності. Важливим практичним інструментом її реалізації стала дорожня карта інтернаціоналізації, яка містить конкретні завдання, відповідальних виконавців і чітко визначені індикатори результативності. Такий підхід дозволяє не лише планувати міжнародну діяльність, а й здійснювати моніторинг

доступності мобільності для різних категорій студентів, у тому числі тих, які належать до вразливих або недостатньо представлених груп.

Суттєвим чинником соціальної інклюзії в умовах міжнародної академічної мобільності є розвиток міжнародних наукових платформ і центрів співпраці, зокрема Міжнародного наукового центру «Обсерваторія» на горі Піп Іван. Його діяльність створює унікальні можливості для залучення студентів до спільних українсько-польських дослідницьких проєктів, що поєднують освітню, наукову та соціальну складові. Участь у таких ініціативах сприяє формуванню міжкультурної компетентності, розвитку командної взаємодії та відчуття рівноправного партнерства між учасниками з різних країн, що є базовими елементами соціальної інклюзії у міжнародному освітньому просторі.

Практика участі університету в міжнародних консорціумах і мережевих альянсах, зокрема EDUC та UNIVERSEN, відкриває додаткові можливості для формування інклюзивних освітніх програм. Завдяки цьому студенти отримують доступ до міжуніверситетських курсів, спільних навчальних модулів і програм подвійного дипломування, що значно розширює їх освітні траєкторії. Участь у таких програмах сприяє подоланню освітньої нерівності, оскільки надає можливість здобувати якісну міжнародну освіту незалежно від соціального походження чи місця проживання студентів.

Практична реалізація Стратегії інтернаціоналізації КНУВС ґрунтується на системному підході до розвитку міжнародних партнерств. Університет є членом низки міжнародних консорціумів та університетських спільнот, що забезпечує сталі канали академічної мобільності та сприяє формуванню мережевих альянсів. Така мережевість дозволяє розширювати доступ студентів до програм подвійного дипломування, міжнародних стажувань і спільних освітніх проєктів, мінімізуючи соціальні та інституційні бар'єри участі.

Суттєвий внесок у розвиток інклюзивної мобільності забезпечує активна участь університету у програмах Європейського Союзу, зокрема Еразмус+. Реалізація академічних мобільностей у межах програм KA1 і KA2 створює умови для залучення студентів і викладачів до міжнародного освітнього процесу, сприяє обміну досвідом та формуванню міжкультурної компетентності. Участь університету у проєкті MoPED, де він вперше в Україні виступив грантоотримувачем, засвідчує інституційну спроможність впроваджувати інноваційні освітні практики з урахуванням принципів доступності та інклюзії.

Задекларовані у Стратегії інтернаціоналізації на 2026–2030 роки стратегічні цілі, зокрема інтер-

націоналізація за принципами інклюзії, різноманіття та сталого розвитку, мають чітке практичне наповнення. Реалізація інклюзивних міжнародних освітніх програм, розвиток міжкультурної та комунікаційної компетентності, а також упровадження справедливої мобільності за принципами гендерної рівності, доступності та соціальної справедливості створюють умови для системного забезпечення соціальної інклюзії студентів у міжнародному освітньому середовищі.

Таким чином, досвід КНУВС демонструє, що соціальна інклюзія студентів в умовах міжнародної академічної мобільності може бути ефективно забезпечена за умов наявності чіткої стратегії інтернаціоналізації, розвиненої мережі міжнародних партнерств, інституційної підтримки та орієнтації на принципи рівності, доступності й різноманіття.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що соціальна інклюзія студентів в умовах міжнародної академічної мобільності є багатовимірним соціально-педагогічним феноменом, тісно пов'язаним із реалізацією принципів рівності, доступності, справедливості та різноманіття у сфері вищої освіти. Узагальнення нормативно-правових документів, положень Болонського процесу та сучасних наукових підходів дало підстави розглядати міжнародну академічну мобільність не лише як інструмент інтернаціоналізації, а як важливий механізм соціальної інтеграції, формування міжкультурної компетентності та забезпечення рівних освітніх можливостей для різних категорій студентів. Практичний аналіз досвіду КНУВС засвідчив, що системна стратегія інтернаціоналізації, орієнтована на принципи інклюзії, різноманіття та сталого розвитку, створює реальні умови для подолання соціальних, культурних і академічних бар'єрів участі студентів у програмах міжнародної мобільності. Реалізація дорожньої карти інтернаціоналізації, розвиток міжнародних наукових центрів і мережевих альянсів, участь у програмах Еразмус+ та впровадження інклюзивних освітніх програм підтверджують ефективність інституційного підходу до забезпечення соціальної інклюзії у міжнародному освітньому середовищі.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі доцільно пов'язати з поглибленим емпіричним дослідженням досвіду студентів – учасників міжнародної академічної мобільності, зокрема представників вразливих і недостатньо представлених груп. Актуальним є аналіз ефективності конкретних інституційних механізмів підтримки соціальної інклюзії, ролі цифрових технологій у зниженні соціальної ізоляції та формуванні відчуття приналежності до університетської спільноти, а також порівняльні дослідження інклюзивних практик українських і європейських університетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глосарій термінів освітньо-наукової програми «Соціальна робота. Соціальна реабілітація» спеціальності ІІО «Соціальна робота та консультування» галузі знань І «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти [Електронне навчально-методичне видання] / упоряд. Г. Кравченко, Т. Волотовська, Т. Махиня, Н. Приходькіна, Т. Рожнова, І. Сіданіч, Г. Тимошко, В. Федорець, В. Івкін. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2025. 200 с.
2. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с.
3. Дуб Н. Роль академічної мобільності як інструменту інклюзивної освіти студентів з інвалідністю в медичних освітніх закладах. *Проблеми хімії та сталого розвитку*. 2025. № 1. С. 109-114.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
5. Мазаракі А., Сай В., Дупляк Т. Міжнародна академічна мобільність в рамках програми Європейського Союзу Еразмус+. *Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи*: матер. II міжнар. наук.– практ. конф., м. Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ. 2018. С. 28-30.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top> (дата звернення: 20.01.2026).
8. Соціальна інклюзія у сфері вищої освіти: теоретико-концептуальні засади, цільові групи, виміри та індикатори: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє, С. Цимбалюк, Н. Шофолова; за ред. О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2024. 122 с.
9. Стратегія інтернаціоналізації 2026-2030: КНУВС визначив пріоритети міжнародного розвитку. 2025. URL: <https://cnu.edu.ua/blog/2025/11/24/74249/> (дата звернення: 20.01.2026).
10. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
11. Супрун М., Супрун Д., Шевченко Ю. Побудова інклюзивного, інноваційного, соціально згуртованого суспільства в ракурсі інтеграції до Європейського науково-освітнього простору. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2021. № 18. С. 160-178.
12. Digital Education Action Plan (2021-2027). Resetting education and training for the digital age. 2020. 20 p. URL: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf (дата звернення: 20.01.2026).
13. Rome Ministerial Communiqué. Annex II. Principles and Guidelines to Strengthen the Social Dimension of Higher Education in the EHEA. 2020. URL: https://eha.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf (дата звернення: 20.01.2026).
14. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. The European Higher Education Area. 1999. URL: https://eha.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf (дата звернення: 20.01.2026).

REFERENCES

1. Kravchenko H., Volotovska T., Makhynia T., Prykhodkina N., Rozhnova T., Sidanich I., Tymoshko H., Fedorets V., Ivkin V. (2025) Hlosarii terminiv osvithno-naukovoї prohramy «Sotsialna robota. Sotsialna reabilitatsiia» spetsialnosti ІІО «Sotsialna robota ta konsultuvannia» haluzi znan І «Okhorona zdorovia ta sotsialne zabezpechennia» zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoї osvity [Glossary of terms for the educational and scientific program “Social Work. Social Rehabilitation” specialty ІІО “Social Work and Counseling” field of knowledge І “Health Care and Social Security” for applicants for the second (master’s) level of higher education]. Kyiv: State Educational Institution “University of Educational Management” of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 200 p. [in Ukrainian].
2. Davydenko H. (2023) Tsyfrova inkluziia ta dostupnist: sotsialna didzhytalizatsiia [Digital inclusion and accessibility: social digitization]. Vinnytsia: TVORY. 240 p. [in Ukrainian].
3. Dub N. (2025) Rol akademichnoi mobilnosti yak instrumentu inkluzyvnoi osvity studentiv z invalidnistiu v medychnykh osvitnikh zakladakh [The role of academic mobility as a tool for inclusive education of students with disabilities in medical educational institutions]. *Problemy khimii ta staloho rozvytku*, 1. 109-114. [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Constitution of Ukraine. Information from the Verkhovna Rada of Ukraine] (1996), 30. st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (date of access: 20.01.2026) [in Ukrainian].
5. Mazaraki A., Sai V., Dupliak T. (2018) Mizhnarodna akademichna mobilnist v ramkakh prohramy Yevropeiskoho Soiuzu Erasmus+ [International academic mobility within the framework of the European Union’s Erasmus+ program]. *Internatsionalizatsiia vyshchoї osvity Ukrainy v umovakh polikulturnoho svitovoho prostoru: stan, problemy, perspektyvy: mater. II mizhnar. nauk.– prakt. konf., Mariupol: MDU. 28-30.* [in Ukrainian].
6. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII [On higher education: Law of Ukraine of July 1, 2014, № 1556-VII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (date of access: 20.01.2026) [in Ukrainian].
7. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top> (date of access: 20.01.2026) [in Ukrainian].

8. Orzhel O., Boichenko M., Petroie O., Tsymbaliuk S., Shofolova N. (2024) Sotsialna inkluziia u sferi vyshchoi osvity: teoretyko-kontseptualni zasady, tsilovi hrupy, vymiry ta indykatory [Social inclusion in higher education: theoretical and conceptual foundations, target groups, measurements, and indicators]. Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 122 p. [in Ukrainian].
9. Stratehiia internatsionalizatsii 2026-2030: KNUVS vyznachyv priorytety mizhnarodnoho rozvytku [Internationalization Strategy 2026-2030: KNUVS has set priorities for international development] (2025). URL: <https://cnu.edu.ua/blog/2025/11/24/74249/> (date of access: 20.01.2026) [in Ukrainian].
10. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky: skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 liutoho 2022 r. № 286-r [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032: approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 23, 2022, № 286-p]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (date of access: 20.01.2026) [in Ukrainian].
11. Suprun M., Suprun D., Shevchenko Yu. (2021) Pobudova inkluzyvnoho, innovatsiinoho, sotsialno zghurtovanoho suspilstva v rakursi intehratsii do Yevropeiskoho naukovo-osvitnoho prostoru [Building an inclusive, innovative, socially cohesive society in the context of integration into the European scientific and educational space]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*, 18. 160-178. [in Ukrainian].
12. Digital Education Action Plan (2021-2027). Resetting education and training for the digital age. 2020. 20 p. URL: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf (date of access: 20.01.2026).
13. Rome Ministerial Communiqué. Annex II. Principles and Guidelines to Strengthen the Social Dimension of Higher Education in the EHEA. 2020. URL: https://eha.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf (date of access: 20.01.2026).
14. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. The European Higher Education Area. 1999. URL: https://eha.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf (date of access: 20.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

